

Medzinárodné investície ako právny inštitútⁱⁱ

The international investments as a legal institute

Jozef Beňo

Kľúčové slová:

medzinárodné právo, medzinárodné investície, medzinárodná ochrana investícií, medzinárodné zmluvy.

Key words:

international law, foreign investment, international protection of investment, international treaties.

ÚVOD

Pre všetky štáty medzinárodného spoločenstva sa javí potreba medzinárodnej spolupráce nevyhnutná pre ich ekonomický rozvoj a prosperitu. Veľmi dôležitou súčasťou ekonomickej spolupráce krajín je medzinárodné investovanie. Keďže investície sú vystavené neustálym netrhovým rizikám ako vyvlastnenie, povstania, vzbury či možnosť vypuknutia ozbrojeného konfliktu, bolo a stále je potrebné zabezpečovať ich medzinárodnoprávnu ochranu.

Medzinárodnú ochranu investícií zabezpečujú jednak bilaterálne zmluvy o podpore a ochrane investícií a jednak multilaterálne dohody. Dvojstranné zmluvy medzi štátmi upravujú rôzne otázky, od definovania základných pojmov zmluvy, cez základné zásady a pravidlá ich spolupráce, náhradu škôd až po riešenie vzájomných sporov. Mnohostranné dohovory, ktoré dopĺňajú medzinárodnú ochranu investícií, pamätajú predovšetkým na možnosť, že z času na čas môžu vzniknúť spory v súvislosti s investíciami medzi zmluvnými štátmi a občanmi druhých zmluvných štátov, prípadne medzi dvoma zmluvnými štátmi navzájom. Pôvodne takéto spory boli predmetom národných právnych postupov, prax však ukázala, že v určitých prípadoch sú medzinárodné metódy riešenia vhodnejšie. Najvýznamnejšie multilaterálne dohovory, ktoré poskytujú ochranu investíciám, sú Washingtonská konvencia o riešení sporov z investícií medzi štátmi a občanmi druhých štátov, na základe ktorej vzniklo Medzinárodné stredisko pre riešenie investičných sporov a Dohoda o založení Mnohostrannej agentúry pre investičné záruky.

Do tvorby medzinárodnoprávných noriem upravujúcich medzinárodnú ochranu investícií sa aktívne zapája aj Slovenská republika. Je zmluvnou stranou mnohých bilaterálnych zmlúv o podpore a ochrane investícií a je tiež zmluvnou stranou dvoch spomínaných multilaterálnych dohôd.

1. Pojem medzinárodné investície.

V súčasnej zmluvnej praxi významných štátov sa uplatňujú štandardné definície investícií. Tieto štandardné definície sú s nepatrnými modifikáciami používané i ostatnými štátmi a objavujú sa i v zmluvách uzatvorených Slovenskou republikou. I keď sa tieto definície v jednotlivých zmluvách v podrobnostiach líšia, je všetkým spoločná snaha o čo najširšie vymedzenie investícií. Za investíciu sa tak v podstate považuje všetok majetok, ktorým sa občan jednej zmluvnej strany zúčastňuje na hospodárskych aktivitách na území druhej zmluvnej strany. Táto snaha je pochopiteľná. Záujem investorov totiž logicky smeruje k čo najväčšej ochrane ich majetku v cudzích krajinách pred netrhovými rizikami, medzi ktoré patrí napríklad vyvlastenie¹.

Slovenská republika uzavrela v roku 2007 z Ukrajinou zmluvu o podpore a vzájomnej ochrane investícií. Táto zmluva nadobudla platnosť v roku 2009 a bola publikovaná vo forme oznámenia Ministerstva zahraničných vecí SR². Zmluva obsahuje aj definíciu medzinárodnej investície.

Pojem «investícia» označuje každý druh majetku, ktorý investor jednej zmluvnej strany v súvislosti so svojou hospodárskou činnosťou investuje na území druhej zmluvnej strany v súlade s právnymi predpismi druhej zmluvnej strany a zahŕňa najmä, ale nie výlučne:

ⁱⁱ Autor: JUDr. Jozef Beňo, PhD., odborný asistent, Právnická fakulta Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica, email: jozef.beno@umb.sk.

¹ Pozri: Sornarajah, M.: *The International Law on Foreign Investment*. Cambridge University Press. Cambridge 1994, s. 7.

² Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky uverejnené v zbierke zákonov pod číslom 271/2009 Z.z.

- a) hnutelný a nehnuteľný majetok, ako aj všetky iné majetkové práva, ako sú hypotéky, záložné práva alebo záruky;
- b) podiely, akcie a dlhopisy spoločností alebo iné formy účasti v spoločnosti;
- c) peňažné pohľadávky alebo nároky za akúkoľvek činnosť spojenú s investíciou, ktorá má ekonomickú hodnotu;
- d) práva duševného vlastníctva, ktoré okrem iného zahŕňajú autorské práva, patenty a práva vzťahujúce sa na literárne a umelecké diela vrátane zvukových nahrávok, vynálezy vo všetkých oblastiach ľudských činností, priemyselné vzory, obchodné tajomstvá, know-how, ochranné známky, registračné obchodné známky a obchodné mená;
- e) všetky práva udelené podľa zákona alebo podľa zmluvy a všetky licencie a povolenia v súlade so zákonom vrátane licencií na prieskum, kultiváciu, ťažbu alebo využívanie prírodných zdrojov. Žiadna zmena formy, v ktorej je majetok investovaný alebo reinvestovaný, nemá vplyv na jeho charakter investície³.

Pre ilustráciu je možné uviesť vymedzenie investícií obsiahnuté v článku 1 návrhu Dohody medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Kuvajtského štátu o podpore a vzájomnej ochrane investícií⁴: «Pojem investícia znamená každý druh majetku na území jednej zmluvnej strany, ktorý priamo alebo nepriamo vlastní alebo kontroluje investor druhej zmluvnej strany, a zahrňuje majetok alebo práva obsahujúce alebo existujúce v niektorej z nasledujúcich foriem:

- a) spoločnosť, akcie, cenné papiere a iná forma majetkovej účasti, a dlhopisy, obligácie a iné formy dlhopisov v spoločnosti a iné dlhy a úvery a cenné papiere vydané akýmkoľvek investorom zmluvnej strany;
- b) peňažné nároky a nároky na akýkoľvek iný majetok alebo plnenie podľa dohody, ktoré má ekonomickú hodnotu;
- c) práva duševného vlastníctva, akými sú najmä autorské práva, ochranné známky, patenty, priemyselné vzory a technické postupy, know-how, obchodné tajomstvá a obchodné mená a goodwill;
- d) akékoľvek právo vyplývajúce zo zákona, zmluvy alebo na základe akéhokoľvek oprávnenia alebo povolenia udeleného v súlade so zákonom, vrátane práva na vyhľadávanie, prieskum, ťažbu alebo využívanie prírodného bohatstva a práva vykonávať iné ekonomické a obchodné aktivity alebo poskytovať služby;
- e) akýkoľvek iný hmotný a nehmotný, hnutelný a nehnuteľný majetok a akékoľvek práva s tým spojené, akými sú prenájom, hypotéka, záložné právo a ručenie.

Pojem investícia sa bude vzťahovať aj na výnosy použité na opätovné investovanie a na výnosy z likvidácie v zmysle ďalej uvedených definícií. Žiadna zmena formy, v akej sa majetok alebo práva investujú alebo opätovne investujú, neovplyvní ich povahu investície»⁵.

Keďže investície sú vystavené mnohým netrhovým rizikám, ako napríklad inkonvertibilita výnosov, vyvlastnenie, povstania, vzbury či ozbrojené konflikty, ukázala sa ako veľká nevyhnutnosť ich medzinárodná ochrana. Režim a ochranu investícií v medzinárodnom práve verejnom zabezpečujú dvojstranné zmluvy o podpore a ochrane investícií a taktiež mnohostranné zmluvy a dohovory, ktoré sa týkajú predovšetkým úpravy záruk a riešenia sporov z investícií.

2. Mnohostranná zmluvná úprava záruk a riešenia sporov z investícií.

Okrem bilaterálnych zmlúv o podpore a ochrane investícií, systém medzinárodnej ochrany investovania zabezpečujú aj multilaterálne zmluvy a dohovory. Medzi najvýznamnejšie a najviac využívané patrí Washingtonská konvencia o riešení sporov z investícií medzi štátmi a občanmi druhých štátov, na základe ktorej vzniklo Medzinárodné stredisko pre riešenie investičných sporov a taktiež Dohoda o založení Mnohostrannej agentúry pre investičné záruky.

Pri koncipovaní týchto dohôd štáty priložili osobitný význam dostupnosti prostriedkov uľahčujúcich medzinárodné zmierovacie alebo rozhodcovské konanie, ktorému, pokiaľ si tak prajú, môžu zmluvné štáty a občania druhých zmluvných štátov predložiť také spory. Zároveň vyhlásili, že žiadny zmluvný štát nebude bez svojho súhlasu a iba na základe ratifikácie, prijatia alebo schválenia spomínaného Dohovoru o riešení sporov z investícií, žiadnym spôsobom povinný predkladať akýkoľvek spor na zmierovacie alebo rozhodcovské konanie.

³ Článok I Zmluvy uzavretej medzi Slovenskou republikou a Ukrajinou o vzájomnej podpore a ochrane investícií

⁴ Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Kuvajtského štátu o podpore a vzájomnej ochrane investícií zverejnená v Zbierke zákonov SR po čísle 285/2012 Z.z.

⁵ [http://www.finance.gov.sk/mfsr/mfsr.nsf/0/bab02cd255d8d1dec1256ff8003a6cc4/\\$FILE/material_sk.rtf](http://www.finance.gov.sk/mfsr/mfsr.nsf/0/bab02cd255d8d1dec1256ff8003a6cc4/$FILE/material_sk.rtf).

2.1. Medzinárodné stredisko pre riešenie investičných sporov (ICSID).

Pod záštitou Svetovej Banky, na základe Washingtonskej Konvencie o riešení investičných sporov medzi členskými štátmi a súkromnými investormi iných členských štátov, vznikla v roku 1965 autonómna medzinárodná inštitúcia – Medzinárodné stredisko pre riešenie investičných sporov (International Centre for Settlement of Investment Disputes – ICSID). K marcu 2015 podpísalo Konvenciu 154 krajín, z ktorých 139 ju aj ratifikovalo⁶. ICSID je medzinárodnou organizáciou s plnou medzinárodnoprávnou subjektivitou. Má dva orgány – Správnu radu (Administrative Council) a Sekretariát (Secretariat). Správna rada sa skladá z členov menovaných jednotlivými krajinami, ktoré podpísali Konvenciu. Predsedom Správnej rady ICSID je prezident Svetovej banky. Výročné zasadnutia rady sa konajú spoločne s výročnými zasadnutiami MMF a Svetovej banky. Sekretariát reprezentuje ICSID a spravuje arbitrážne konania.

Hlavným cieľom tejto inštitúcie je uľahčovať a zlepšovať postup pri riešení investičných sporov medzi členskými krajinami a zahraničnými investormi, ktorí sú štátnymi príslušníkmi iných členských krajín. Ide teda o systém špeciálne prispôbený zmiešanej povahe zmlúv štátu⁷.

Členské štáty, ktoré podpísali Konvenciu, súhlasili s tým, že rozhodnutia vynesené rozhodcovským tribunálom budú pre obidve strany záväzné, t. j. obidve strany budú dodržiavať a plniť podmienky rozhodnutí. Ich porušenie môže byť predmetom súdneho pojednávania pred Medzinárodným súdom v Haagu. Konvencia a na ňu nadväzujúce medzinárodne uznávané procesné predpisy podrobne stanovujú podmienky konania. Určuje aj ustanovenie súdu, ktorý má byť zložený z uznávaných odborníkov delegovaných členskými štátmi. Títo sudcovia sa v priebehu procesu musia riadiť rozhodcovskými pravidlami Komisie OSN pre medzinárodné právo obchodné (UNCITRAL), ktoré do značnej miery obmedzujú ich svojvoľu v otázkach pripúšťania alebo uznávania dôkazov. Navyiac nariaďujú každý krok súdu zdôvodňovať. V záujme maximálnej spravodlivosti počíta dohoda i s možnosťou preskúmania rozhodcovského nálezu. Zvláštny súd, menovaný generálnym tajomníkom strediska, môže v oprávnených prípadoch verdikt i zrušiť⁸. Organizácia sa zároveň snaží vytvárať a harmonizovať právne normy.

Zmluvnou stranou Dohody o riešení sporov z investícií medzi štátmi a občanmi druhých štátov je aj Slovenská republika. Dohovor je v Zbierke zákonov publikovaný pod č. 420/1992 Zb⁹. Dohovor o riešení sporov z medzinárodných investícií medzi štátmi a občanmi druhých štátov bol prijatý vo Washigtone v roku 1965 ale bývala Československá federatívna republika k nemu pristúpila až v roku 1991a nadobudol platnosť po ratifikácii prezidentom a predchádzajúcim súhlase Federálneho zhromaždenia v roku 1992. Po zániku Československej federatívnej republiky a vzniku Slovenskej republiky došlo k sukcesii SR do tejto mnohostrannej zmluvy. Depozitárom predmetná mnohostranná zmluva je Generálny tajomník OSN a Slovenská republika oznámila diplomatickou nótou, že je viazaná všetkými mnohostrannými medzinárodnými zmluvami, ktoré uzavrela ČSFR. Takýmto spôsobom došlo k sukcesii v súlade z medzinárodným právom.

2.2. Mnohostranná agentúra pre investičné záruky (MIGA).

Rovnako ako ICSID aj Mnohostranná agentúra pre investičné záruky (Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA) patrí do tzv. Skupiny Svetovej Banky. Takisto je to medzinárodná organizácia s medzinárodnoprávnou subjektivitou a možno ju považovať za inštitúciu doplňujúcu ICSID. Založená bola v roku 1985¹⁰, pričom oficiálne začala svoju činnosť v roku 1990. Združuje 161 členských krajín. Riadiace orgány MIGA zahŕňajú radu guvernérov a radu riaditeľov. Medzi ciele tejto inštitúcie patrí podpora prílevu zahraničných investícií do výrobnnej sféry členských krajín, najmä rozvojových¹¹. Robí tak prostredníctvom garancií a poisťiek, ktorými sa zahraničným investorom zaručuje za straty spôsobené neobchodnými, politickými rizikami. Neodporuje súkromným ani verejným systémom garancií investícií, ktoré existujú mimo nej, naopak je určená na spoluprácu s nimi¹².

MIGA taktiež poskytuje technickú pomoc zameranú na šírenie informácií o investičných príležitostiach a napomáha k vytváraniu prostredia dôvery medzi vyspelými a rozvojovými krajinami.

⁶ <http://www.nbs.sk/MEDZINAR/WB/INDEX.HTM>.

⁷ Dupuy, P.M.: *Droit international public*. 7e édition. Dalloz. Paris 2004, s. 697.

⁸ <http://www.blisty.cz/2003/8/25/art15148.html>.

⁹ Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí ČSFR zverejnené v Zbierke zákonov pod číslom 420/1992 Zb.

¹⁰ Dohoda o mnohostrannej agentúre pre investičné záruky bola uzavretá vo Washigtone v roku 1985.

¹¹ <http://www.nbs.sk/MEDZINAR/WB/INDEX.HTM> 07/05/2005.

¹² Pozri: Dupuy, P.M.: *Droit international public*. 7e édition. Dalloz. Paris 2004, s. 698.

Jej kapitál tvoria vstupné vklady členov (úpis), príspevky od členských krajín a zisk dosiahnutý v MIGA. Kapitál upísaný MIGA od členských štátov presahuje 1 miliardu USD. Rada guvernérov schválila v roku 1999 navýšenie kapitálu o 850 miliónov USD. Svetová banka previedla ďalších 150 miliónov ako operačný kapitál.

I keď MIGA vo svojej počiatočnej fáze zohrala veľmi dôležitú a významnú úlohu, z rôznych technických a politických príčin nedosiahla taký úspech ako ICSID¹³.

Záver

Možno konštatovať, že medzinárodné investície sa začali rozširovať najmä v koncom 20. storočia, ich rozšírenia súvisí z globalizáciou svetovej ekonomiky. Rast ekonomickej sily nadnárodných spoločností, ktoré v čoraz väčšej miere rozširujú podnikanie po celom svete vyvoláva potrebu úpravy podpory o ochrany medzinárodných investícií. Zvláštnosťou právnych vzťahov pri podpore a ochrane investícií je postavenie subjektov tohoto vzťahu keď na jednej strane vystupuje štát a druhej strane právnická alebo fyzická osoba. Táto osobitosť sa prejavuje práve pri ochrane medzinárodných investícií a zvlášť sa tento vzťah môže prejavovať v arbitrážnom konaní prípadne pri výkone rozhodnutia arbitrážneho orgánu.

Zhrnutie

Autor sa v článku zaoberá problematikou medzinárodných investícií. Táto oblasť práva v sebe spája prvky verejného a súkromného práva. V článku analyzuje jednotlivé pojmy súvisiace z medzinárodnou ochranou investícií. Poukazuje na bilaterálne a multilaterálne zmluvy o ochrane a podpore investícií. Poukazuje na jednotlivé medzinárodné organizácie, ktoré sa zaoberajú medzinárodnou ochranou investícií. Spory v oblasti medzinárodných investícií sú osobitné tým, že v nich vystupujú súkromné spoločnosti voči štátom.

Summary

The author of the article deals with an issue of the international investments. This area of law joints together the elements of the international and the private law. The article analyses the particular terms related with the international protection of investments. The author points out on the bilateral and multilateral agreements on the protection and support of the investments. It is also outlined on the particular international organizations dealing with the international protection of the investments. The disputes in field of the international investments are distinctive by the private companies acting towards the states.

Zoznam použitej literatúry:

1. Sornarajah, M. : The International Law on Foreign Investment. Cambridge University Press. Cambridge 1994.
2. Dupuy, P.M. : Droit international public. 7e édition. Dalloz. Paris 2004.
3. Šturma, P. : Medzinárodní dohody o ochrane investic a řešení sporu, Praha 2001.
4. Šturma, P. : Vybrané dokumenty ke studiu medzinárodního ekonomického práva, Praha 1997.

¹³ Pozri: Dupuy, P.M.: Droit international public. 7e édition. Dalloz. Paris 2004, s. 698.